

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.14

Ілона Бацуровська

Миколаївський національний аграрний університет

ORCID ID 0000-0002-2269-7318

DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/250-258

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МАСОВИХ ВІДКРИТИХ ОН-ЛАЙН КУРСІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

У статті розглядається термін «масові відкриті он-лайн курси», його значення й мета, також окреслюються деякі вже існуючі платформи курсу, досліджується історія виникнення масових відкритих он-лайн курсів. Описується технологія масових відкритих он-лайн курсів як результат логічного розвитку відкритих освітніх ресурсів та дистанційного навчання. Висвітлюється поняття відкритої освіти як основи концепції розвитку масових відкритих он-лайн курсів, наводяться приклади університетів, залучених до відкритої освіти та їхні особливості. Окреслюються перспективи відкритої освіти та масових відкритих он-лайн курсів у майбутньому. Розкривається негативний вплив масових відкритих он-лайн курсів на традиційну систему навчання.

Ключові слова: масові відкриті он-лайн курси, відкрита освіта, відкриті освітні ресурси, дистанційне навчання, вища освіта, традиційна система освіти.

Постановка проблеми. Масові відкриті он-лайн-курси – порівняно нова тенденція у світовій освіті: новий погляд, сучасні технології, а також зручний формат. Науковці в цьому напрямі висловлювали критичні зауваження та схвальні відгуки. У провідних західних вишах інтенсивно розвивається цей новий формат он-лайн-навчання. Саме з цією формою навчання університети експериментують із середини 2000-х, оцифровуючи лекції, викладаючи фрагменти навчальних курсів, тести, різні тренажери (Тихомирова, 2018). Стаття є актуальною, оскільки подібна форма навчання ще не почала розвиватися в нашій країні. Виникнення та розвиток масових відкритих он-лайн курсів ставить під сумнів ефективність традиційної системи освіти. У нашій країні, не зважаючи на перехід до Болонської системи, досі підтримується та процвітає традиційна форма навчання, від якої дуже важко відмовитися. Масові відкриті он-лайн курси – явище, яке стрімко розвивається по всьому світу завдяки своїм перевагам та не зважаючи на недоліки. Так само як і Болонський процес, масові відкриті он-лайн курси незабаром стануть актуальними і в нашій країні.

Методи дослідження. З метою дослідження й узагальнення історичних аспектів розвитку масових відкритих он-лайн курсів використовують широке коло методів дослідження, а саме: абстрактно-логічний метод дослідження з метою обґрунтування сутності й особливостей дистанційного навчання, системного узагальнення – з метою

оцінки практичного впливу масових відкритих он-лайн курсів на результат навчання; бібліографічний – з метою оцінки різних авторських бачень та узагальнень; аналізу й синтезу – з метою виявлення залежностей між масовими відкритими он-лайн курсами та розвитком вищої освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Питання впровадження масових відкритих он-лайн курсів у вищій школі стали предметом вивчення українських та зарубіжних науковців А. Е. Бебнева, К. Л. Бугайчука, О. Н. Олейникова, І. Ю. Травкіна, Н. В. Тихомирової та інших.

Мета статті – дослідити історію виникнення і принцип функціонування масових відкритих он-лайн курсів у різних країнах.

Об'єктом дослідження є проекти й курси масових відкритих он-лайн курсів, як успішний фундамент для початку відкритої освіти та університету майбутнього. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити історію виникнення масових відкритих он-лайн курсів;
- розглянути принцип роботи курсів у різних країнах;
- визначити переваги даного виду навчання.

Виклад основного матеріалу. Термін «масовий відкритий онлайн курс» був запропонований двома дослідниками – Брайаном Олександром і Дейвом Кормье в результаті роботи над курсом «Connectivism and Connective knowledge» (Бугайчук, 2013). Термін масові відкриті он-лайн курси, англійською MOOC, утворюється з чотирьох окремих термінів:

- 1) Massive (масові) – велика кількість учасників курсу з усього світу;
- 2) Open (відкритий, безкоштовний) – будь-який курс є безкоштовним, і будь-яка людина в будь-який час може приєднатися до нього;
- 3) Online (он-лайн) – всі курси знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет. У курсі використовуються як асинхронні, так і синхронні методи навчання;
- 4) Course (курс). Кожен курс має свої правила, свою структуру і свої цілі, які можуть трансформуватися для кожного учасника (Бебнев, 2013; Бугайчук, 2013).

Слід зазначити, що для всіх інноваційних технологій, пов'язаних із самонавчанням, важливим аспектом ефективності он-лайн курсів є високий рівень мотивації та самоконтролю слухача. Адже саме слухачі самі визначають стратегію своєї освіти. Технологія масових он-лайн курсів не з'явилася спонтанно, вона є логічним розвитком відкритих освітніх ресурсів та дистанційного навчання (Бебнев, 2013).

Слідом за появою відкритих освітніх ресурсів та руху відкритої освіти (Юань та ін., 2008), уперше з'явився термін масові відкриті он-лайн курси в 2008 році. Його представив Дейв Кормье, коли описував курс «коннективізма як теорії навчання» Сіменса і Даунса. Онлайн курс спочатку

був створений для групи з 25 студентів. Вони заплатили за курс і проходили його для заліку, у той самий час курс був відкритий тільки для зареєстрованих користувачів по всьому світу. У результаті, більш 2300 людей записалися на курс безкоштовно.

У 2011 році Себастьян Трун і його колеги зі Стенфордського університету відкрили доступ на курс, який вони викладали в університеті, «Введення у штучний інтелект» і цей курс привернув 160,000 студентів з більш ніж 190 країн світу. З тих пір масові відкриті он-лайн курси стали своєрідним лейблом для багатьох он-лайн курсів, що недавно відкрилися, від університетів, приватних осіб чи комерційних організацій.

Початкова мета масових відкритих он-лайн курсів – «відкрити» освіту й надати безкоштовний доступ до вищої освіти для більшої кількості студентів із різних країн. На відміну від традиційних університетських он-лайн курсів, масові відкриті он-лайн курси мають дві ключові риси:

1) відкритий доступ – будь-яка людина може безкоштовно стати учасником онлайн курсу;

2) масштаб – у курсі може брати участь достатньо велика кількість людей.

Однак ці риси можуть бути інтерпретовані по-різному різними викладачами курсів; деякі масові відкриті он-лайн курси масивні, але не відкриті, а деякі відкриті, але не масивні. Дослідник Уайлі у 2012 році зазначив, що двозначності в понятті «масові відкриті он-лайн курси» можуть стати загрозою для подальшого розвитку ресурсів відкритої освіти й відкритих курсів, тому що буде йти мова лише про безкоштовність курсів, а не про їх відкритість. Це піднімає питання про ліцензування та дозвіл на надання масових відкритих он-лайн курсів, а так само про те, як це співвідноситься з ліцензією із зазначенням авторства.

В основі концепції розвитку масових відкритих он-лайн курсів лежать ідеали відкритої освіти, ідея про те, що знання має вільно передаватися від людини до людини, бажання вчитися повинно бути підтримане без будь-яких демографічних, економічних або географічних обмежень. Із 2002 року поняття відкритості в освіті розвивалося швидко, хоча свій початок воно бере ще на початку ХХ сторіччя. У Массачусетському технологічному інституті у 2002 році був створений проект Open Course Ware, а у Відкритому Університеті в 2006 році створили проект Open Learn. Обидва ці проекти представляють розвивальний рух відкритої освіти. Під впливом масових відкритих он-лайн курсів багато елітних університетів створили різні відкриті навчальні платформи; наприклад, edX Массачусетського університету і Futurelearn Відкритого університету. Масові відкриті он-лайн курси залучають на ринок вищої освіти все більше учасників, а приватні організації шукають способи отримати вигоду з цих інновацій в он-лайн навчанні (Бугайчук, 2013).

Появу масових відкритих он-лайн курсів в освітній сфері можна порівняти з появою Інтернету в суспільстві. Як Інтернет відкрив безмежні можливості отримання інформації, так і онлайн курси відкривають безмежні можливості отримання якісної безкоштовної освіти.

Як і будь-яка інша освітня інновація, яка змінює зміст освітнього процесу, упровадження масових онлайн курсів викликає незадоволення, недовіру серед людей, які вирости в межах традиційного освітнього процесу з аудиторіями, лекціями та обмеженою кількістю слухачів. Проте такий підхід вже активно використовується багатьма країнами, особливо США. А отже, масові відкриті он-лайн курси користуються великою популярністю серед студентів по всьому світові. Наприклад, якщо взяти лідера руху он-лайн курсів Coursera, то сьогодні число слухачів складає більше 5 мільйонів зі 195 країн (Бобенев, 2013; Lomas)

Появі американських курсів передували канадські експериментальні курси, які дуже відрізняються від перших і засновані на оригінальній системі поглядів –конективізмі, що пояснює навчальну діяльність у відкритому освітньому середовищі в умовах мережі Інтернет з точки зору формування мереж різної природи: від семантичних до соціальних, опосередкованих комп'ютерними інтерфейсами (8).

Канадські дослідники дистанційного навчання, а саме: Джорд Сіменс, Стівен Даунс та Дейв Кормье, прийшли до ідеї відмови від вишівських віртуальних освітніх середовищ, так званих «ізолюваних систем». На їх погляд, корисними є відкриті персональні навчальні середовища, яким дали назву «відкриті системи». Індивідуальне навчання вибудовується студентами на основі загальнодоступних сервісів Веб 2.0: сайтів-вікі, блогів, RSS-агрегаторів, сервісів зберігання закладок тощо. Це зажадало нового підходу в організації масового дистанційного навчання. У результаті було знято обмеження на кількість слухачів, а процес навчання став нагадувати участь у мережевому співтоваристві: щоб навчатися на курсі, досить «слідувати» за навчальним співтовариством. Результатом експерименту стало створення таких дистанційних курсів, які отримали назву «масові відкриті он-лайн курси». Більш докладний опис ідей і принципів, що лежать в основі канадської моделі, можна знайти в роботах К. Л. Бугайчука (Бугайчук, 2013; Тихомирова, 2018).

Велика Британія відповіла на виклик створенням університетського альянсу з Open University і одинадцяти провідних університетів, і утворенням компанії Futurelearn. Futurelearn Ltd є приватною компанією, в основному належить Відкритому університетові Британії, основний власник платформи Open University, що дозволяє спиратися на багатий досвід Відкритого університету в області надання дистанційного навчання та впровадження відкритої освіти.

Більшість університетів, зокрема King's College London, Bristol, Exeter, Warwick, East Anglia, Leeds, Lancaster, Southampton, Cardiff, Birmingham and St. Andrews об'єдналися. Всі вони належать до Russell Group – асоціації елітних британських університетів, які лідирують у дослідницькій діяльності. Усі університети отримали відповідальність за зміст, якість, акредитацію та вартість он-лайн курсів. Планується також створення для студентів спільнот за типом соціальних мереж. Матеріали будуть пропонуватися у форматі, прийнятному в тому числі і для мобільних телефонів і iPads. Загальне число установ, які підтримують Futurelearn, у травні 2013 досягло 24 (11).

Відмінною британською особливістю є залучення таких установ і їхніх ресурсів, як BBC, Британський музей і Британська бібліотека, Британська Рада. Створено найпотужніший Альянс утримувачів і творців кращих пізнавальних та освітніх ресурсів, кращих британських вишів, найстарішої й досвідченої освітньої системи – British Council, яка буде працювати з Futurelearn на різних рівнях, включаючи розробку, оцінювання курсів і організацію іспитів. У 2012 р. більше 2 мільйонів осіб склали іспити у Британській Раді в більш ніж 90 країнах (3).

Такий альянс, безумовно, може зробити Futurelearn світовим брендом за тісної підтримки уряду Великої Британії. Міністр Департаменту інновацій, університетів і навичок David Willets підкреслив, що в питаннях розвитку освітніх технологій Велика Британія повинна перебувати в лавах лідерів, особливо з урахуванням зростаючої глобальної потреби у вищій освіті, у першу чергу, у тих, що економічно стрімко розвиваються – Бразилії, Індії та Китаї. Директор Британської ради Мартін Девідсон додав у своїй заяві: «Ми сподіваємося, що наш визнаний досвід у вивченні англійської мови й доставки оцінок та іспитів майже в ста країнах будуть сприяти перетворенню Futurelearn у ще більш привабливий проект для слухачів по всьому світу» (Yojana Sharma). Перші безкоштовні курси були запуснені з середини 2013 року.

У квітні 2013 відбулася трансляція-вистава в інтернеті першої загальноєвропейської ініціативи в області масових відкритих он-лайн університетських курсів. Куратором ініціативи виступає А. Васіліу, європейський комісар із питань освіти, культури, багатомовності та молоді. Керівником є Фред Малдер, голова цільової робочої групи асоціації EADTU по відкритій освіті і голова проекту ЮНЕСКО «Відкриті освітні ресурси».

Партнери з одинадцяти країн об'єднали зусилля для здійснення першої загальноєвропейської ініціативи масових відкритих он-лайн курсів за підтримки Європейської комісії. Проект OpenupEd (7; 11) був ініційований та координується Європейською асоціацією університетів дистанційного навчання (EADTU) і в основному включає в себе відкриті університети з Франції, Італії, Литви, Нідерландів, Португалії, Словаччини,

Іспанії та Великої Британії, а також за межами Європейського Союзу, Туреччини та Ізраїлю. Асоціація EADTU є європейською інституційною мережею десяти відкритих і дистанційних та он-лайн університетів, чотирнадцяти національних асоціацій традиційних університетів, що розвивають дистанційну та он-лайн освіту для своїх дистанційних студентів і двох університетів, які поєднують очну й електронну форми навчання. Діяльність EADTU підтримується програмою Жана Моне, яка є частиною Програми безперервної освіти Європейського Союзу.

Кожен партнер пропонує курси на своїй власній платформі електронного навчання своєю рідною мовою. Буде запропоновано близько 40 безкоштовних курсів із широкої низки предметів 12 різними мовами. Курси можуть бути пройдені або в заплановані терміни або ж у будь-який час із індивідуальним графіком їх вивчення. Їх обсяг – від 20 до 200 академічних годин. За підсумками проходження курсів може видаватися документ про освіту: сертифікат про проходження курсу або сертифікат про проходження навчання, який може зараховуватися при присудженні ступеня. В останньому випадку студенти мають заплатити за сертифікат суму від 25 до 400 євро залежно від тривалості курсу та навчального закладу (Lomas).

Як європейську ініціативу необхідно відзначити нещодавно створену компанію Iversity, мета якої полягає у просуванні ідеї масових відкритих он-лайн курсів у Європі та світі (9). Iversity спільно з Stifterverband, що є найбільшим німецьким інвестиційним фондом у сфері науки та освіти, збираються видати по € 25000 різним групам на створення курсів із хостингом на Iversity. На даний момент подано більше 200 заявок.

Coursera запрошує до співпраці університети та викладачів із Азії: Гонконзький університет науки і технологій, Токійський університет та ін. Це є навмисною стратегією Coursera, щоб залучити більше азіатських і особливо китайських студентів, що є величезним ринком для постачальників масових відкритих он-лайн курсів.

Але багато хто відзначає, що Китай захоче мати контроль над своєю платформою масових відкритих он-лайн курсів китайською мовою. В індивідуальному порядку китайським професорам може бути дозволено владою поставити курси на Coursera, але університети повинні співпрацювати з офіційною версією, санкціонованою китайським урядом, – повідомило джерело в Пекіні. Маосонг, секретар партійної організації і професор Університету Цінхуа в галузі інформатики, стверджує, що Китайські курси мають бути зроблені в Китаї, а не Америці (Травкин, 2014; 4).

Проекти масових відкритих он-лайн курсів мають такі переваги:

- безкоштовність, масовість і глобальність;
- залучення кращих викладачів з усіх університетів світу;

- наявність елементів традиційної освіти – графіки, розклади, дедлайни, іспити;
- наявність численних каналів для зворотного зв'язку між усіма елементами освітньої сфери: слухач – викладач, слухач – слухач, викладач – викладач;
- після курсів інформація залишається в мережі Інтернет і продовжує доповнюватися учасниками;
- змінюється роль викладача: викладач стає лише посередником або колегою;
- використання спеціально приготованих лекцій, а не простого електронного змісту матеріалу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, виходячи з вищезазначеної інформації, масові відкриті он-лайн курси набирають високої популярності у всьому світі. Поява масових відкритих он-лайн курсів заснована на реалізації сучасних освітніх принципів відкритості освіти, рівності учасників навчального процесу, інтернаціоналізації освітніх систем, глобалізації освітнього простору, індивідуалізації освіти. Стрімкий розвиток масових відкритих он-лайн курсів ставить під сумнів ефективність традиційної системи освіти, і сьогодні масові он-лайн курси кидають виклик цій традиційній системі, збираючи мільйони пожертвуваних і учасників. Незважаючи на те, що з'явилися ці курси відносно нещодавно, вони вже відомі і впроваджені в багатьох країнах, а саме в Європейському Союзі, США, Канаді, Великій Британії і навіть Китаї. Найближчим часом масові відкриті он-лайн курси стануть звичним явищем і в нашій країні, тому викладачі мають бути готовими до застосування таких курсів. Перспективи подальших розвідок убачаємо в розробленні методичних рекомендацій щодо впровадження системи масових відкритих он-лайн курсів у вищу освіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебнев, А. Е. (2013). Массовые он-лайн курсы как новая инновационная тенденция образовательной сферы. *Научный журнал ISSN 2070-7428*. Режим доступу: <http://www.science-education.ru/113-11491> (Bebnev, A. E. (2013). Massive on-line courses as a new innovative trend in the educational sphere. *Scientific journal ISSN 2070-7428*. Retrieved from: <http://www.science-education.ru/113-11491>)
2. Бугайчук, К. Л. (2013). Массовые открытые дистанционные курсы: история, типология, перспективы. *Высшее образование в России, 3*, 148–155 (Buhaichuk, K. L. (2013). Massive open distance courses: history, typology, perspectives. *Higher education in Russia, 3*, 148–155).
3. *Как продать образование в Интернете: интервью Елены Масоловой (Eduson) с Дафной Коллер (Coursera)*. (2013). Режим доступу: <https://www.eduson.tv/blog/coursera> (*How to sell online education: interview with Elena Masolova (Eduson) with Daphne Koller (Coursera)*). (2013). Retrieved from: <https://www.eduson.tv/blog/coursera>).

4. Лихорадка MOOCs. Как национальные образовательные системы реагируют на американские проекты. Режим доступа: <http://studymooc.org/about-mooc/timkin/> (MOOCs fever. How national educational systems react to US projects. Retrieved from: <http://studymooc.org/about-mooc/timkin/>).

5. Травкин, И. Ю. (2014). Массовые открытые онлайн-курсы: американская модель и перспективы ее развития. *Networked Environments for Lifelong Learning. 03.01.2014*. Режим доступа: <http://nell.ru/static/pubs/2014/xmoocs> (Travkin, I. Yu. (2014). Massive open online courses: American model and prospects for its development. *Networked Environments for Lifelong Learning*. Retrieved from: <http://nell.ru/static/pubs/2014/xmoocs>)

6. Что означает «открытие образования»? Блог Н. В. Тихомировой (2018). *Управление современным университетом*. Режим доступа: <http://ntihomirova.livejournal.com/> (What does the “discovery of education” mean? Blog of N. V. Tikhomirova. *Management of the modern university*. Retrieved from: <http://ntihomirova.livejournal.com/>)

7. 10 грантов по €25000 на создание Массовых Открытых Онлайн Курсов. *Голосуют все!* Режим доступа: <http://habrahabr.ru/post/178573> (10 grants of € 25,000 for the creation of Massive Open Online Courses. Retrieved from: <http://habrahabr.ru/post/178573>).

8. *Description of Connectivism*. Retrieved from: <http://www.connectivism.ca/about.html>

9. *Futurelearn*. Retrieved from: <http://futurelearn.com/about/>

10. N. Lomas U. K. *MOOCs Alliance, Futurelearn, Adds British Council To Its Free Higher Education Roster*. Retrieved from: <http://techcrunch.com/2013/03/04/u-k-moocs-alliance-futurelearn-adds-british-council-to-its-free-higher-education-roster/>

11. *OpenupEd*. Retrieved from: <http://www.openuped.eu/>

12. *Yojana Sharma Hong Kong MOOC Draws Students from Around the World*. Retrieved from: <http://chronicle.com/article/Hong-Kong-MOOC-Draws-Students/138723/>

РЕЗЮМЕ

Бацуровская Илона. Исторические аспекты развития массовых открытых онлайн курсов в высшем образовании.

В статье рассматривается термин массовые открытые онлайн курсы, его значение и цель, также определяются некоторые уже существующие платформы для курсов, исследуется история возникновения массовых открытых онлайн курсов. Описывается технология массовых открытых онлайн курсов как результат логического развития открытых образовательных ресурсов и дистанционного обучения. Описано понятие открытого образования как основной концепции развития массовых открытых онлайн курсов, приводятся примеры университетов, вовлеченных в открытое образование и их особенности. Определяются перспективы открытого образования и массовых открытых онлайн курсов в будущем. Раскрывается негативное влияние массовых открытых онлайн курсов на традиционную систему обучения.

Ключевые слова: массовые открытые онлайн курсы, открытое образование, открытые образовательные ресурсы, дистанционное обучение, высшее образование, традиционная система образования.

SUMMARY

Batsurovska Ilona. Historical aspects of development of massive open online courses in higher education.

The article observes the term massive open online courses, its meaning and purpose, it also observes some platforms of the course, investigates the history of the emergence of massive open online courses. The technology of massive open online courses as a result of a logical development of open educational resources and distance learning is described. The concept of open education is observed as the basis of the concept of massive open online courses. Examples of universities involved in open education and their features are described. The prospects of open education and massive open online courses in the future are also described. It reveals the negative impact of massive open online courses on traditional system of education.

The advantages of the projects of massive open online courses are outlined: free, mass and global character; they attract the best teachers from all universities in the world; presence of elements of traditional education – schedules, deadlines, exams; presence of numerous channels for feedback between all elements of the educational sphere: listener – teacher, listener – listener, teacher – teacher; after courses the information remains on the Internet and continues to be supplemented by the participants; the role of the teacher changes: the teacher becomes only a mediator or a colleague; use of specially prepared lectures, rather than simple electronic content of the material.

It is concluded that massive open online courses are gaining high popularity around the world. The emergence of massive open online courses is based on the implementation of modern educational principles of openness of education, equality of participants in the educational process, internationalization of the educational systems, globalization of the educational space, individualization of education. The rapid development of massive open online courses challenges the effectiveness of the traditional education system, and today massive online courses challenge this traditional system by collecting millions of donations and participants. Despite the fact that these courses have appeared relatively recently, they are already known and implemented in many countries, in particular in the European Union, the United States, Canada, the United Kingdom and even China. In the future, massive open online courses will become a commonplace phenomenon in our country, so teachers should be prepared to apply them.

Key words: massive open online courses, open education, open educational resources, distance learning, higher education, traditional education system.

УДК 94+37(477)

Марина Богомолова

Херсонський державний університет

ORCID ID 0000-0002-9960-9443

DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/258-268

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ОСВІТИ УКРАЇНИ У 1920–1922 РР.

У статті обґрунтовано особливості діяльності Наркомосу на етапі розробки та прийняття Декларації «Про соціальне виховання дітей» (1920 р.). Систематизовано нормативно-правову базу, розроблену відділами та дорадчими органами Наркомосу з питань реалізації Концепції соціального виховання означеного періоду.